

פרשת וילך: המסר הכפול של פרשת וילך

א. פתיחה¹

בשיעורים הקודמים עמדנו על כך, שברית ערבות מואב חותמת את המהלך הגדול והעיקרי של ספר דברים. חתימתה של פרשת כי תבוא סוגרת את ברית מואב בקריאה הגדולה לבחור בחיים:

"רָאָה נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע: אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵצֹדֶךָ הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּיתָ וּרְבִיתָ וּבִרְכָךְ ה' אֱ-לֹהֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתָה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: וְאִם יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמָע וְנִדְחַתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם: הַגִּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲבַד תֵּאבְדוּן לֹא תֵאָרִיכֶן יָמִים עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֲתָה עֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן לְבּוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: הַעֲדַתִּי בְכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרַתָּ בְּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אִתָּה וְזָרַעְךָ: לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱ-לֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּקָה בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאֶרֶץ יְמִיד לְשִׁבְתָּ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לְאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב לְתֵת לָהֶם" (דברים ל', ט"ו-כ')

לאחר ברית מואב, מוטלת האחריות על ישראל "לבחור בחיים". דא עקא, שבפרשת וילך מתרחש דבר מה, שאחריו מופיע תיאור קשה למדי בפרשת האזינו. חתימת "התורה" שבפרשת כי תבוא נגמרת, ולפתע הכתוב עובר לדבר על "השירה", שירה ממנה נובעת גישה שונה בתכלית.

ב. דברי חיזוק לפני הפרידה ממשה

פרשת וילך, המונה בסך הכול פרק אחד, פרק ל"א, מלווה במנגינת פרידה ממשה. הקורא הרגיל נוטה לתפוס את הפרק כ'נספח' למהלך המרכזי של הספר, הוא ה"תורה". אולם, העמקה ועיון בפרשה מלמדים על חשיבות ומשמעות הפרק.

כך, בפרק זה אנחנו מוצאים פסוקים רבים שחוזרים ומזכירים לנו פסוקים רבים עוד מראשית הספר. כבר מפתחת הפרשה אנחנו יכולים לראות את ההקבלה לראשית הספר:

דברים א', א'	דברים ל"א, א'
"אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבַר מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת מֹשֶׁה אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל..."	"וַיִּלְךָ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל"

השוואה זו, יחד עם השוואות רבות שעוד נראה בהמשך, נותנת לפרק ל"א מימד של סיכום כל המהלך הכולל של ספר דברים, יחד עם גימה של פרידה ממשה.

ג. חיזוק העם

"וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכַל עוֹד לְצֵאת וּלְבּוֹא וְה' אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה" (שם ל"א, ב')

נחלקו הפרשנים כיצד יש להבין את המילים "לצאת ולבוא".

חלקם (ראה אצל ר' יוסף בכור שור) סבורים ש"לצאת ולבוא" היא, כמתבקש, שלב בזקנה. משה מוגבל בגילו וכבר מתקשה ללכת ככל האדם.

ברם, האבן עזרא כותב ש"לצאת ולבוא" הכוונה היא ליציאה למלחמה. דברים אלה מסתדרים עם האמור בדוד שהיה "יוצא ובא" בצבא שאול² וכך עולה בפשטות מהמשך הפסוקים שלנו:

"ה' אֱ-לֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא יִשְׁמֵד אֶת הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתָם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כְּאֲשֶׁר דָּבַר ה': וְעָשָׂה ה' לָהֶם כְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחֹן וְלַעֹג מַלְכֵי הָאֲמֹרִי וְלָאֲרָצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם: וְנִתְּנָם ה' לְפָנֶיכֶם וְעָשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֲתֶכֶם: חֲזְקוּ וְאַמְצוּ אֶל תִּירְאוּ וְאֵל תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי ה' אֱ-לֹהֶיךָ הוּא הַהֲלֹךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ" (שם, ג'-ו')

משה מנחם את ישראל כך: אמנם אני בעצמי אינני יכול ללוות אתכם בעת הכניסה לארץ, אך הקדוש ברוך הוא יעבור לפניכם. בנוסף, יהושע יצטרף בתור דמות גשמית שאליה יוכל העם לפנות בשאלות.

בהמשך הכתוב, מביא משה דוגמאות מההתנהלות הצבאית של ישראל במלחמות סיחון ועוג. מכאן נראה באופן נחרץ שהכוונה במושג "לצאת ולבוא" היא במובן המלחמתי, כהצעת האבן עזרא.

ההתייחסות של משה אל המלחמות מול סיחון ועוג מחייבות אותנו להיזכר בנאומו הראשון של משה, בו עיקר הדגש במלחמות העם היה דווקא על המישור השלילי, חטא המרגלים וחטא המעפילים:

"וְלֹא אָבִיתֶם לְעֵלַת וַתִּמְרוּ אֶת פִּי ה' אֱ-לֹהֵיכֶם" (שם א', כ"ו)

"וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצַף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: אִם יִרְאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְתֵת לְאַבְרָהָם" (שם, ל"ד-ל"ה)

"וְאַתֶּם פָּנּוּ לָכֶם וְסָעוּ הַמִּדְבָּרָה דָּרָךְ יָם סוּף: וַתַּעֲנּוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חֲטָאנוּ לַ-ה' אֲנַחְנוּ וְנִעְלָה וְנִלְחַמְנוּ כְּכָל אֲשֶׁר צִוְּנוּ ה' אֱ-לֹהֵינוּ וַתַּחַגְרוּ אִישׁ אֶת כְּלָי מִלְחַמְתּוֹ וַתְּהִינּוּ לְעֵלַת הַהָרָה: וַיֹּאמֶר ה'

2 השוואה: שמואל א' י"ח, י"ג. שם, טז.

1 השיעור מבוסס על שיעור בעל פה ששכתב ונערך בידי צוות בית המדרש.

הם הקוראים את ספר התורה אלא המלך. מכך שהכתיבה והנתינה לכהנים בני לוי מוצמדת למעמד הקהל, עולה הרושם שלא המלך הוא הקורא של התורה אלא דווקא הכהנים.

יש לזכור, שכאשר אנחנו מדברים על "התורה" בספר דברים, הכתוב מתייחס לספר דברים עצמו. במילים אחרות, כשמשה מצווה במעמד הקהל לקרוא את "התורה" הוא בעצם מכוון לכך שבטקס המשמעותי יהווה קבלה מחודשת של ברית מואב.

כאמור, מהציווי "תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל" עולה הרושם שהמילה "תקרא" משויכת אל האמור לעיל, אל הכהנים. אף על פי כן, חז"ל הבינו שמדובר במלך. על פניו, נראה שלא ניתן לחלץ הוראה ברורה מיהו הקורא של המעמד.

1. שאלת זמנו של מעמד הקהל

"...מקץ שבע שנים במעד שנת השמיטה בחג הסוכות" (שם, י')

פסוק זה מכיל סתירה פנימית הדורשת התבוננות מעמיקה. הביטוי "מקץ שבע שנים" משמעו בסוף³ שבע שנים, ו"במועד שנת השמיטה" נראה לכאורה בסוף שנת השמיטה. אך "בחג הסוכות" מצביע על כך שמתקיים בתחילת השנה. מתי, אם כן, מתקיים מועד הקהל?

חלקי הפסוק לא מאפשרים לנו לקבל תמונה חד משמעית. זאת, אלא אם נטען שהשנה החקלאית מתחילה בניסן ונגמרת בחודש השביעי, חודש תשרי, שהוא החודש האחרון. לאחריו כל העם נמצא בבית והגשמים יורדים.

לאור השקפה זו, חג הסוכות מהווה, מבחינות רבות, הדבר הדומה ביותר למדבר. כאשר אין לאדם עוד תבואה לאסוף אל ביתו ושום מלאכה לא נותרה עוד לעשות בשדה, למעט השקיית השדה. התחלת השנה הבאה תהיה בהבשלת התבואה בחודש ניסן. עם ישראל יוצא מביתו ויושב בסוכות (שכך היה במשך כל תקופת המדבר) ועובר תהליך של ברית פעם בשבע שנים.

מתוך הכתוב, ניתן לראות שהתורה פונה אל המנהיג (משה, יהושע או כל אחד אחר) כמי שקורא את התורה במעמד הקהל. ברם, יוסף בן מתתיהו מוסר שבימיו מי שקרא את התורה היה דווקא הכהן הגדול, כפי שרצינו לטעון שאפשר להבין בכתוב.

כאמור, אין דרך להכריע בשאלה זו אלא לומר שהתורה מאפשרת בלשונה המפותלת את שתי האפשרויות כאפשרויות פרשנות לגיטימיות.

2. הקהלת העם

הכתוב מזכיר את מצוות הקהל, אך בלשונו מחזיר אותנו אל פרשת ניצבים:

אלי אמר להם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם ולא תנגפו לפני איביכם: ואדבר אליכם ולא שמעתם ותמרו את פי ה' ותזדו ותעלו ההרה" (שם, מ'-מ"ג)

ההשוואה בין שני הכתובים יוצרת ניגודיות בין דור יוצאי מצרים ובין דור המדבר. הדור הראשון לא נלחם כשהיה צריך ויצא להילחם שלא ברצון ה'. לעומתם, דור המדבר יצאו כהוגן ורק כאשר ה' הסכים. לפי תיאור זה, עולה שדור המדבר הוא דור התיקון של יוצאי מצרים. ממילא, ניתן לקבל את הרושם הכללי שמטרת הפרק היא לחזק את העם לפני הפרדה ממשה. דברים דומים נראה בפסוקים הבאים שבהם משה מחזק את יהושע.

ד. חיזוק יהושע

"ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותם לתת להם ואתה תנחילנה אותם: ו-ה' הוא ההלך לפניך הוא יהיה עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא ולא תחת" (שם ל"א, ז'-ח')

גם פסוקי החיזוק של יהושע בפרשתנו שולחים אותנו אל תחילת ספר דברים:

"יהושע בן נון העמד לפניך הוא יבא שמה אתו חזק כי הוא ינחלנה את ישראל" (שם א', לח)

הציווי שמשה מקבל מאת ה' בתחילת הספר "אתו חזק" מתבצע בפרשתנו: "ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ". ישנה הלימה בין תוכן החיזוק של יהושע לתוכן החיזוק של העם. ה' מלווה את מחנה ישראל לאחר מותו של משה והוא (יהושע) יהיה מנהיגם הבא.

ה. מעמד הקהל – זהות הקורא

"ויכתב משה את התורה הזאת ויתנהג אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית ה' ואל כל זקני ישראל: ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במעד שנת השמיטה בחג הסוכות: בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם: הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת: ובניהם אשר לא ידעו ישמעו וילמדו ליראה את ה' אלהיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה" (שם, ט'-ג')

הכתוב מצמיד את כתיבת התורה על ידי משה ונתינתה לבני לוי אל מעמד הקהל. יש בדבר חידוש גדול, מפני שאנו יודעים מחז"ל שבמעמד הקהל לא הכהנים הלויים

3 יש כאלה שפירשו אחרת מגודל הקושיות.

השבטים והשוטרים ולהגיד להם דבר מסוים. כפי שנראה להלן, יש הבדל בין שני הציוויים אך הדמיון ברור ומוחשי. כל הכפילויות הללו מחלקות את הפרק הלכה למעשה, לשני חלקים בעלי מבנה דומה כפי שנראה בטבלה:

II	I
א. נאום משה לישראל (א' - ו')	ב. נאום ה' למשה (י"ד - כ"ב)
ב. משה ויהושע (ז' - ח')	ג. משה ויהושע (כ"ג)
ג. כתיבת התורה ונתינתה לכהנים בני לוי (ט')	ד. כתיבת התורה ונתינתה לבני לוי (כ"ד - כ"ו)
ד. מצוות הקהל (י' - ג')	ה. משה "מקהיל" את הזקנים והשוטרים (כ"ז - כ"ט)

הרמב"ן עמד על הכפילויות הרבות בפרק וציין שיש חזרות בין שתי המחציות. אולם, הרמב"ן מוסיף שבחזרה השנייה ישנה תוספת ייחודי - שירת האזינו. הרמב"ן מציין, שבמחצית הראשונה משה אמנם נותן את התורה אך הוא לא מכניס אותה לארון מפני שהיא עוד הולכת להשתנות ולהתרחב. רק לאחר שמגיעה פרשת האזינו סוגרים את התורה בארון.⁶

ט. בין שתי המחציות ומטרתה של שירת האזינו

כאמור, ישנו פער בין המחצית הראשונה למחצית השנייה של הפרשה. למרות שמבחינה מבנית שתי המחציות נראות דומות, בחינת הפסוקים מגלה לנו ששתי המחציות מתנגנות במנגינה שונה לחלוטין. נשווה את האופן שבו מצוות הקהל נראית במחצית הראשונה לעומת האופן שבו משה מקהיל את האנשים במחצית השנייה. במחצית הראשונה הכתוב מצייר באופן חיובי למדי את מצוות הקהל:

"הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרד אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת: ובניהם אשר לא ידעו ישמעו וילמדו ליראה את ה' אלהיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה" (שם, י"ב-ג')

המטרה הגדולה של מעמד הקהל היא לחזק ולחדד את עבודתם של בני ישראל כשהם כבר בארץ ולהחזיר למוטב את הבנים ש"לא ידעו". כאשר בוחנים את המחצית השנייה, אנו מקבלים תחושה אחרת:

"הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרד אשר בשעריך" (שם, י"ב)

שימוש דומה מאוד ללשון בתחילת פרשת ניצבים:

"אתם ניצבים היום פלכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריתכם כל איש ישראל: טפכם נשיכם וגרד אשר בקרב מחניד⁴ מחטב עציך עד שאב מימך" (שם כ"ט, ט"י)

בהקשר זה, ראוי להזכיר את הרמב"ם. לשיטתו, יש להביא לאירוע הקהל גם את הילדים שאינם מבינים וגם את החכמים והנבונים היודעים את התורה. לכאורה, היינו חושבים שהם אינם צריכים לבוא. אולם, מסתבר שהקהל העם איננה באה כדי להקנות ידע לעם אלא בשביל ליצור טקס שאמור לעורר לבבות וגרום לישראל לשוב אל ה' ולרצות בבריתו.⁵ על אף שאין תשובה נחרצת לגבי השאלה איזו ברית (סיני או מואב) באה מצוות הקהל לחדש, הלב נוטה יותר - לאור השחזור וההשוואה לפרשת ניצבים - שהמצווה באה לחדש לנו את ברית מואב ולא את ברית סיני.

ח. הכפילויות בפרשת וילך

כפי שתכף ניווכח, פרשת וילך מלאה בכפילויות:

א. שני נאומים ונאומים. פסוק א' מהווה פתיחה לנאום מתוקף מותו של משה:

"וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל: ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא" גם פסוק י"ד מהווה פתיחה לנאום שנובע ממותו של משה:

"ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימך למות קרא את יהושע והתייצבו באהל מועד ואצוננו..." ההבדל בין שני הנאומים הוא הנואם. בנאום הראשון משה הוא הנואם אל בני ישראל, ואילו בנאום השני ה' הוא הנואם למשה בלבד.

ב. חיזוק יהושע. כפי שראינו, בפסוק ז' משה מחזק את יהושע ואומר לו חזק ואמץ. אולם, בפסוק כ"ג גם הקב"ה בעצמו פונה לחזק את יהושע:

"ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך"

ג. כתיבת התורה ומסירתה. הפסוקים על כתיבת התורה ומסירתה לבני לוי מופיעה פעמיים, גם בפסוק ט' וגם בפסוק כ"ד.

ד. הקהל. ציווי ה'הקהל' של משה חוזר על עצמו בסוף הפרק. שם, משה מתבקש לקבץ את זקני

5 עניין דומה שמהווה מקור השוואה טוב מבחינתנו הוא סיפור ההגדה של פסח שלא בא להקנות ידע אלא תודעה של גאולה.

6 המשמעות הרחבה של דברי הרמב"ן שאין כאן המקום להרחיב בנידון היא שלדעת הרמב"ן התורה כולה נחתמת כאן, לכאורה כולל פרשת 'זאת הברכה'.

4 בפרשת ניצבים הכתוב מתאר את הגר כעומד במחנה אך אצלנו כתוב "אשר בשעריך", פער זה נובע ככל הנראה מן המציאות המדברית הראשונית שעולה בפרשת ניצבים שמשמשת לשון "מדברית" קלאסית כגון 'מחנה' וכדומה, לעומת המציאות העירונית-בורגנית ששם ישראל כבר לא בנדודים וממילא לא קיים להם באוצר המילים "מחנה" אלא "שער".

עֲשֵׂה הַיּוֹם בְּטָרִם אֲבִיאֲנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁבַּעְתִּי" (שם לא, י"ט-כ"א)
 מטרת השירה, שבאה לאחר התיאור הפסימי של
 המציאות, היא להזכיר לעם (כעדות) שהוא איננו מעלים
 פנים מישראל, אלא הוא רק מסתיר את פניו. זוהי
 הבשורה הגדולה שבגינה יש ללמד את כלל ישראל את
 שירת האזינו – כאשר יקרו הצרות הנוראיות הללו, ידעו
 ישראל שמדובר במציאות של הסתר פנים ולא יחשבו
 שהקדוש ברוך הוא נטש אותם.

"כִּי אֲנֹכִי יִדְעֹתִי אֶת מְרִיךְ וְאֶת עֲרֻף הַקֶּשֶׁה הֵן
 בְּעוֹדֵנִי חֵי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמָּרִים הֵיטֵם עִם ה' וְאָף
 כִּי אַחֲרֵי מוֹתִי: הִקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זִקְנֵי שְׁבֻטֵיכֶם
 וְשֻׁטְרֵיכֶם וְאִדְבְּרָה בְּאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 וְאֶעֱיֶדָה בָּם אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: כִּי יִדְעֹתִי
 אַחֲרֵי מוֹתִי פִי הַשְּׁחַת תִּשְׁחַתּוּן וְסִרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ
 אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֲתֶכֶם וְקִרְאת אֲתֶכֶם הִרְעָה בְּאַחֲרֵית
 הַיָּמִים כִּי תַעֲשׂוּ אֶת הָרַע בְּעֵינַי ה' לְהַכְעִיסוֹ
 בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם" (שם, כ"ז-כ"ט)

במצוות הקהל המבט לעתיד הוא מבט אופטימי, על פיו
 בעקבות טקס הברית הדורות הבאים ילמדו להיות
 עובדי ויראי ה' טובים.

בהקבלה, יש תיאור שלילי מאוד של העתיד לבוא, חס
 ושלום. בתיאור השני, ישראל מתוארים כמי שהולכים
 להשחית את דרכם. מטרת הכתיבה וההקלה היא לא
 בשביל להחזיר למוטב את ישראל, אלא בשביל להצדיק
 את העונש שיגיע לישראל בעקבות חטאיהם.
 נראה אם כן לומר, שאת החצי הראשון יהיה ניתן לכנות
 'העתיד האופטימי', ואילו את המחצית השנייה ניתן
 לכנות 'העתיד הפסימי'.

את החלוקה בין ראיית עתיד אופטימית ופסימית ניתן
 לראות בפשטות גם במחציות הנוספות.
 נביט בחצי האופטימי של נאום משה. כפי שאמרנו
 בתחילת הדברים, משה מספר לישראל שהוא לא יכול
 לצאת ולבוא אך המצב יהיה בסדר כי ה' עם ישראל וגם
 יהושע יישאר בשביל להנהיג את העם. בחצי השני,
 כאשר ה' מדבר עם משה נאמרים הדברים הבאים:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנָךְ שׁוֹכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם
 הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרַי אֱלֹהֵי נֹכַח הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא
 בָּא שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וְעִזְבֵנִי וְהִפָּר אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר
 כָּרַתִּי אִתּוֹ: וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַיּוֹם הַהוּא וְעִזְבֹתִים
 וְהִסְתַּרְתִּי פְנֵי מַהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֵהוּ רְעוֹת
 רְבוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עָלַי כִּי אֵין אֵל-
 לִּי בְּקִרְבִּי מִצְאוֹנֵי הָרְעוֹת הָאֵלֶּה"

(שם ל"א, ט"ז)
 במחצית הראשונה נאמר שלאחר הכניסה לארץ, ה'
 לווה את ישראל ולא ירפה את אחיזתו. אולם, כאן
 מתוארת מציאות של הסתר פנים ומציאות שאין ה'
 בקרב העם, בדיוק ההפך מן המחצית הראשונה.
 לאור כפילות המחציות, ניתן לומר שהכתוב מאפשר לנו
 שתי אופציות של 'עתיד': האחת חיובית והשנייה
 שלילית. ההמשך המתבקש של המחצית השנייה, כפי
 שעמד על כך הרמב"ן, היא שירת האזינו:

"וְעַתָּה כְּתַבּוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָה אֶת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה
 הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנְיַי יִשְׂרָאֵל: כִּי אֲבִיאֲנוּ אֶל הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְבַת חֵלֶב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׁבַע
 וְדָשֵׁן וּפְנָה אֶל אֱלֹהִים אַחֲרָיִם וְעַבְדוֹם וְנִאֲצוּנֵי
 וְהִפָּר אֶת בְּרִיתִי: וְהָיָה כִּי תִמְצָאֵן אֶת רְעוֹת רְבוֹת
 וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא
 תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֹתִי אֶת יְצִרְוֹ אֲשֶׁר הוּא

 * כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולפרופ' יונתן גרוסמן התשע"ח *
 * עורכים: עידן בורגר ואורי יעקב בירן *
 * *****
 * בית המדרש הווירטואלי *
 * מיסודו של *
 * The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *
 * האתר בעברית: www.vbm.etzion.org.il *
 * האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
 * משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
 * דוא"ל: office@etzion.org.il *
 * *****